

GIBSON, GUNNAR OSKAR

**Några iakttagelser över "Spanska sjukan"
bland bruksarbetare i Sandviken.**

Stockholm
1919

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

0

SEPARAT UR ALLM. SVENSKA LÄKARTIDNINGEN 1919.

Med.
Epidem
(1891)

Några iakttagelser över »Spanska sjukan» bland bruksarbetare i Sandviken.

Av

Gunnar Gibson.

Av de meddelanden, som jag sett om »Spanska sjukan», har synts mig framgå, att stor oklarhet råder beträffande bland annat följande frågor: Huru stor är sjukdomsfrekvensen och hur förhåller den sig till olika åldrar? Finnes någon påvisbar immunitet från influensaepidemien 1889—90? — För att i någon mån bidra till besvarandet av nämnda frågor har jag tagit initiativ till en enquête bland arbetare anställda hos Sandvikens Jernverks Aktiebolag.

Först några ord om epidemiens allmänna förlopp i Sandviken: — Spanska sjukan överföll samhället, som har omkring 11,000 innevånare, i början av augusti. En kurva, där jag inprickat de fall, för vilka jag personligen konsulterats, visar tydligt de två kända vågorna, den första med i allmänhet lindriga fall, den andra med talrika svåra, bland vilka senare vi haft en provkarta på av andra utförligt beskrivna, ohyggliga typer. — För mig själv har jag gett tre typer följande namn: Den svarta, den tyfösa och den croupösa. — Epidemien började bland brukets arbetare, som insjuknade i stor utsträckning under den första beskedliga vågen och infekterade sina familjer. Till de icke angripna arbetarnas familjer nådde sjukdomen i allmänhet senare. Dessa hade således otur och råkade ofta nog mycket illa ut. Under den senare perioden kunde vi tydligt följa sjukdomens långsamma vandring ut från samhällets centrum mot periferien och till kringliggande landsbygd. För närvarande äro sjukdomsfallen fåtaliga. Trots den stora sjukprocenten synes mig emellertid en ny uppfламning sannolik. Ännu återstår en del »öar», som jag kan peka på. Skulle avsevärt ökat antal fall inträffa, så tänker jag komplettera mina siffror. — Genom publiceringen redan nu hoppas jag kunna uppmuntra andra till liknande undersökningar.

Den första enquëten igångsattes den 24 oktober, och svaren inkomma redan den 26. Vi hade låtit trycka en mängd blanketter av nedanstående utseende:

Bil. A.

För att kunna bedöma det fortsatta förloppet i Sandviken av pågående epidemi av »spanska sjukan», vore undertecknad tacksam, om varje hos Sandvikens Jernverks A. B. anställd arbetare ville besvara nedanstående frågor.

Frågorna böra besvaras med — ja eller nej.

Gunnar Gibson.
Bruksläkare.

Arbetsnummer och namn	Födelsedatum och år	Anser Ni Er ha haft »spaniska sjukan» i år?	Anser Ni Er ha haft influensa under den stora epidemien 1886—90?

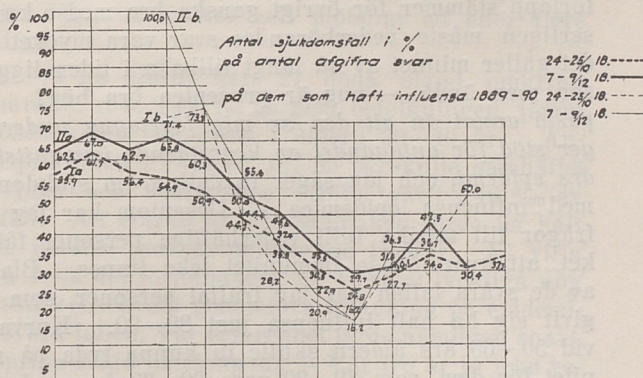
Varje förman fick i uppdrag tillse, att frågorna av hans underlydande arbetare efter bästa förstånd besvarades. Undersökningen omfattade 2,180 manliga, egentliga bruksarbetare. Således icke t. ex. jordbruksarbetare, detta därför att jag visste, att epidemien bland dem ej hunnit taga så jämn fart som bland de övriga och min undersökning även avsåg ett annat ändamål än ovan angivna, nämligen att skapa mig möjlighet att besvara den till mig ställda frågan: Kan man anse sjukdomen på allvarlig återgång bland arbetarna eller är fortsatt stor sjukdomsfrekvens att befara?

När svaren influtit, ordnade jag dem efter brukets olika huvudavdelningar och lät uträkna medelåldern på de olika avdelningarna, ty jag visste att denna skulle växla avsevärt (från 29 till 40 år). Jag fann då, att avdelningarnas sjukprocent var indirekt proportionell mot medelåldern.

Vidare lät jag slå tillsammans alla svaren och istället uträkna sjukprocenten för olika åldersgrupper i femårsperioder (I a).

Denna kurva talar för sig själv och är ju förvånande jämn och vacker. Stegringen på slutet (efter 55—59 års åldern) torde väl ej vara mycket att fästa sig vid, då talen äro för små. Kanske borde strecket där dragas ungefär rakt? Efter min uträkning trodde jag mig kunna spå, att någon avsevärt ökad sjukdomsfrekvens ej var att befara bland arbetarna, och spådomen slog in t. v. Men — då min erfarenhet sade, att huvudkontorets personal (98 pers.) ej varit utsatt i synnerligen hög grad, lät jag göra en enquête där också, räknade ut medelåldern, såg efter i kurvan I a och konstaterade, att 20 sjukdomsfall fattades. Ett par veckor senare hade kontoret ifråga haft 18 nyinsjuknade. Sedan blev där t. v. stopp. Såsom ett kuriosum kan jag nämna, att vi nyligen, efter en diskussion om spanska sjukan, i Gästriklands läkarförening, roade oss med

Bil. B.

Alder	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	Sa
Antal som svarat	200	300	270	313	275	246	171	141	101	72	47	23	3	2270
Antal som haft spanska sjukan 24-25 okt.	141	185	160	172	140	109	64	43	25	20	15	7	1	1111
" " " " 7. dec.	180	201	187	206	166	123	78	50	30	22	20	7	1	1271
Antal som haft influensa 1889-90				7	15	36	39	48	43	22	12	0	1	233
Antal som haft spa ska sjukan 24-25 okt.				5	11	16	11	10	7	7	5	4	-	76
" " " " 7-9 dec.				7	11	20	14	11	7	8	5	4	-	87

att uträkna medelåldern för de 19 närvarande läkarna, som samtliga varit utsatta för infektionsrisk i hög grad. Sjuka skulle enligt min beräkning ha varit 7.1. Sex förklarade sig ha haft spanska sjukan — En enquête bland vårt lands samtliga läkare skulle måhända ge värdefullt resultat, särskilt beträffande frågan om kvarstående immunitet från 1889—90.

Erfarenheten visade emellertid snart, dels att sjukdomen ej alldeles slutat bland arbetarna, dels att de nyinsjuknade huvudsakligen härstammade från vissa smärre avdelningar, som dittills skonats, dels att sjukprocenten, när epidemien, alltid explosionsartad, nådde dit, ungefärligen stämde med mina beräkningar.

En ny enquête igångsattes därför den 7 till 8 december och tillgick så, att de gamla listorna utskickades till förmännen, som nu skulle tillfråga alla dem som förut uppgivit sig icke ha haft spanska sjukan i år. — Justerad efter den sista enquêten blir kurvan = II a. Kommentarer synas mig onödiga. — En liten uppgift ber jag att här få insticka: Huvudkontoret har ej heller nu följt med sjukdomsfrekvensens ökning. Där fattas 11 sjukdomsfall.

Om vi nu räkna efter procenten i år insjuknade av dem, som uppgivit sig ha haft influensan 89—90, så se vi, att 37.3 % sjuknat. Medelåldern för dem som haft influensa 89—90 är 51 år, och en blick på kurvan II a visar, att de således insjuknat i nästan precis lika stor utsträckning

som övriga med motsvarande ålder. B kurvornas allmänna förlopp stämmer för övrigt ganska bra med a kurvornas. Visserligen måste vederbörandes svar vara mycket osäkra, när det gäller minnet av så långt tillbaka i tiden liggande händelser, men ändå — nog är procenten bra hög! *Jag vill icke påstå annat än att den av mig företagna undersökningen ej ger stöd för antagandet av kvarstående immunitet från 89—90 års epidemi*, och jag säger ingenting om sjukdomens identitet med influenza epidemica. — Dessutom har jag själv genom frågor till talrika fullt vederhäftiga personer fått det intrycket, att kvarstående immunitet icke finnes. Bland åtskilliga av de svåra fallen har jag träffat personer, som bestämt uppgivit sig ha haft influenza just 89—90. Kurvans sänkning vid 50—60 års åldern skulle ju kunna tyda på någon immunitet för dem, som 89—90 voro 20—30 år gamla och då hade influenza, men naturligtvis kan man ej av mina små tal draga dylika slutsatser.

I sakens natur ligger självfallet, att man måste räkna med en hel del felaktiga svar på frågorna även å kurvorna I a och II a, att flere svarat ja, när de bort svara nej, eller tvärtom, men, då det gäller denna epidemi med i allmänhet så karaktäristiska symptom, och då talen ändock äro rätt stora, tror jag, att man ej gissar alltför galet, om man antar, att ja- och nej-felen där tämligen utjämna varandra. Somliga ha nog ansett, att spanska sjukan förelegat, utan att så verkligen varit förhållandet, men andra ha nog också gått i sitt arbete och mått litet illa, utan att fästa något avseende därvid.

Jag har icke företagit någon beräkning i syfte att klargöra kurvans utseende före 15-års åldern, men min allmänna erfarenhet säger, att den skulle stiga ytterligare vid de lägre åldrarna; barnen ha sjuknat i synnerligen stor utsträckning, men oftast mycket lindrigt.

En fråga som ofta ställes till läkaren i dessa dagar, är: Kan man få spanskan två gånger? — Jag har sett några fall, där jag själv ställt diagnosen »spanska sjukan» under epidemiens första våg, och där jag under den andra ansett diagnosen säker. Kanske var den felaktig första gången? Jag tror det ej. Talrika kunna fallen av sådana recidiv emellertid icke vara. Mycket ofta har jag däremot träffat patienter, som själva ansett sig ha haft spanska sjukan två, till och med tre gånger, och nästan med stolthet framhålla detta egendomliga förhållande, men där en kritisk granskning avslöjat det hela antingen som enkel halsfluss eller dylikt ena gången, eller som ett av de mycket vanliga exacerbationerna.

Något, som väl de flesta läkare fäst sig vid, är, att man

ofta träffar familjer, där sjukdomen förut angripit flere medlemmar och där lång tid senare helt plötsligt ett eller flere nya fall inträffat.

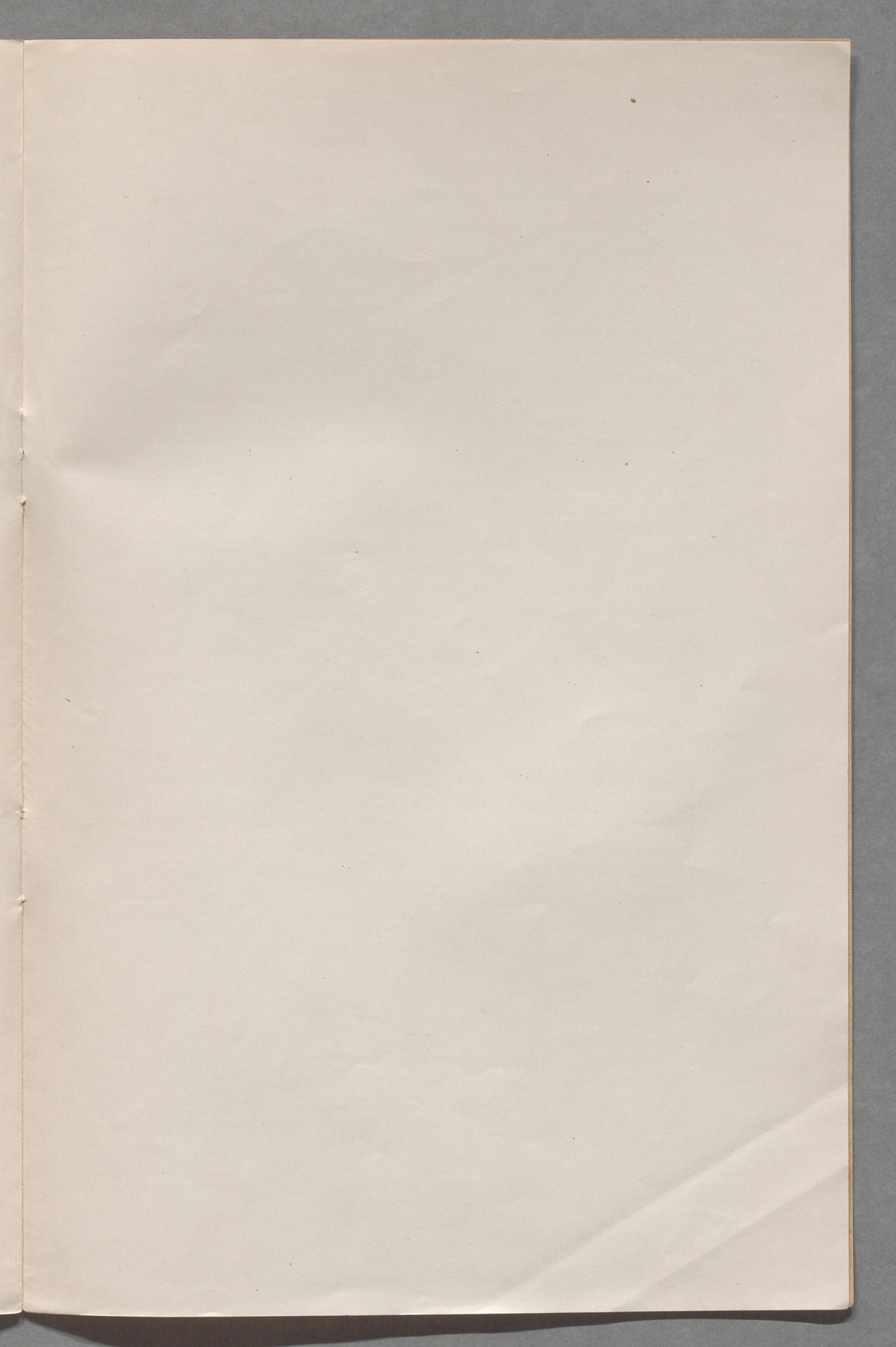
Dödsfallen: Vi ha hittills haft 27 döda bland omkring 11,000 innevånare, d. v. s. 2.45 ‰ av hela befolkningen, jämnt fördelade på båda könen, de flesta i åldern 20—40 år. Antages sjukdomsprocenten i runt tal till 55 % skulle samhället ha haft 6,050 sjuka och dödligheten hittills varit 446 ‰ av alla sjukdomsfall. Att märka är, att Sandviken torde ha haft få dödliga fall, jämfört med kringliggande trakter. Vi vilja gärna tillskriva detta det förhållandet, att vi varit lyckliga nog att kunna ganska konsekvent genomföra intagning på epidemisjukhus av de svåra fallen. Vår erfarenhet lärde nämligen snart, att svåra fall sprida svåra omkring sig. — Vår tro är ju icke vetande. — Jämför alla tidningsnotiser om anhöriga, som rest långa vägar för att hjälpa till i hem, där svårt sjuka vårdats, och som några dagar efter ankomsten sjuknat och dött. Av övriga profylaktiska åtgärder tro vi här, i praktiken, ej på något annat än på kraftigt upplysningsarbete om vikten av tillräckligt långvarigt sängläge och tillräcklig vila under konvalescensen, som i regel gått förrädiskt fort: Patienten tror sig frisk, går ut i t. ex. hårt bruksarbete, och ligger där i svår lungaffektion.

Av »vaccination» enl. Kling har jag ingen nämnvärd erfarenhet, men tycker, att mycket talar för att antagandet om streptokocker, som särskilt ställt in sig på influensapatienter, är riktig.

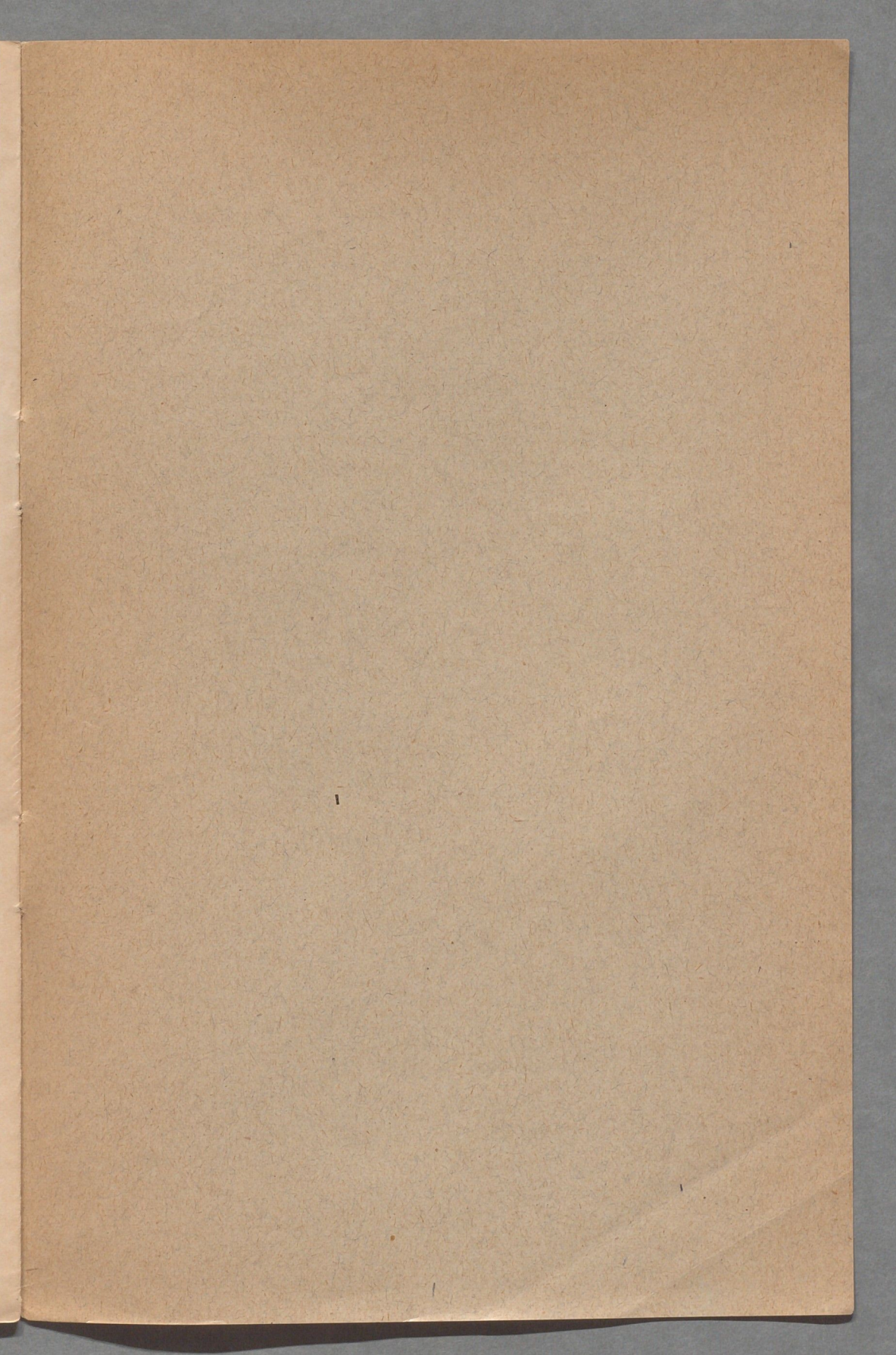
Den uttömmande och klara beskrivning över sjukomens klinik, som prof. Petrén nyligen i denna tidskrift lämnat, stämmer med vår erfarenhet här i trakten. — Begagnar tillfället att, såsom ytterligare bidrag till historien om komplikationerna, få framhålla följande: Det har förefallit mig egendomligt, att jag ej kunnat diagnosticera ett enda fall av endocardit, men väl 2—3 fall av pericardit med fysikaliskt tydliga symptom. Vi ha fäst oss vid ett rätt stort antal hämorrhagiska nefriter, insättande någon eller några veckor efter i övrigt avlupen sjukdom. Har tyckt mig kunna konstatera ovanligt många fall av herpes zoster denna höst, oftast hos patienter, som någon tid förut haft spanska sjukan; *herpes labialis däremot sällsynt*. Även parästesier, anästesier, smärtor inom enskilda nervers utbredningsområden; stundom flyktiga, lokaliserade ödemer. Några fall av allmän klåda (ej scabies!), »spanska klådan», som man, enligt d:r E. Wikner, i Ockelbo lär kalla åkoman. Otiterna förvånande fåtaliga med någon ökning sista tiden.

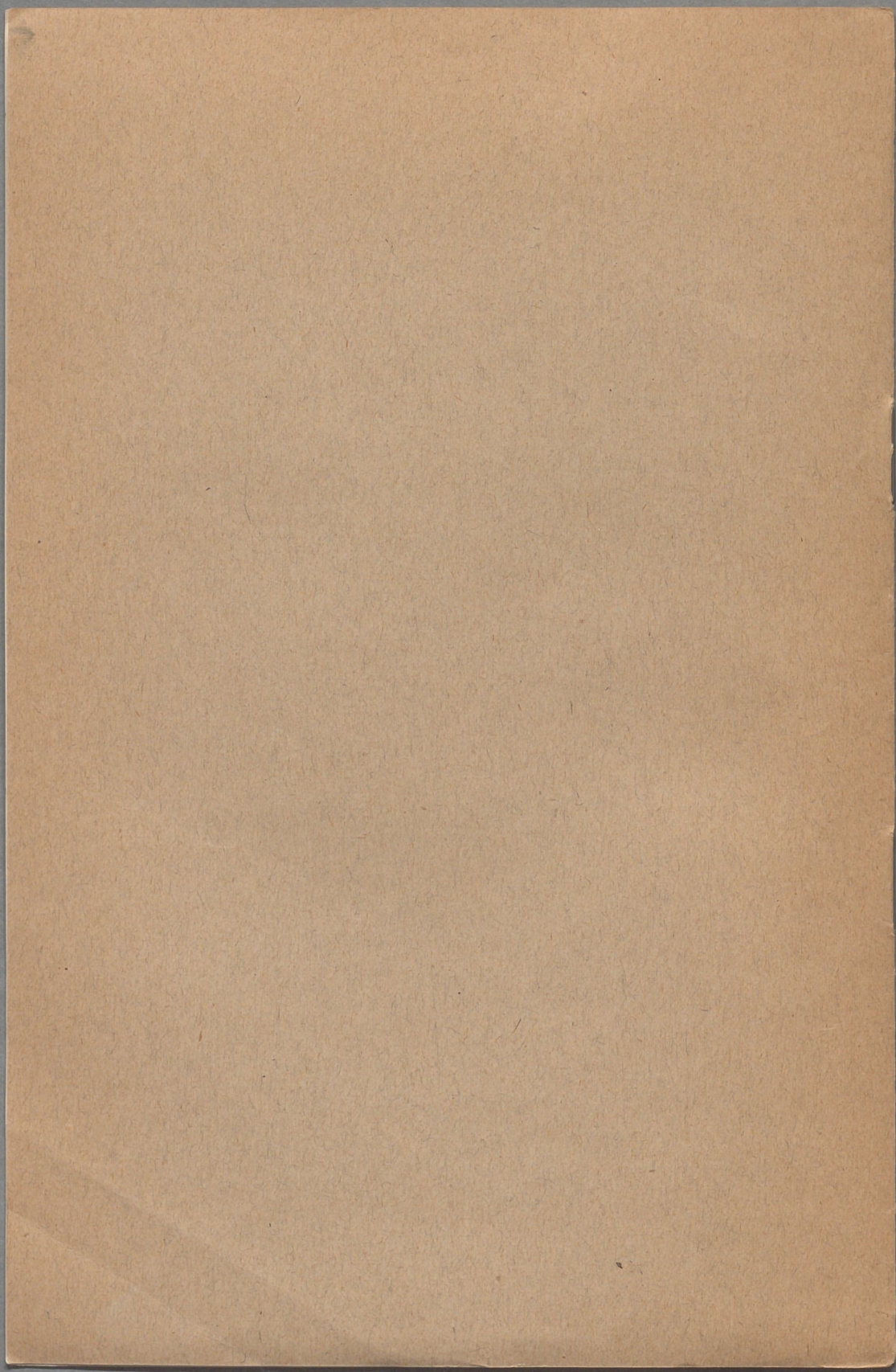
Till sist: Att bekämpa smittosamma sjukdomar, vilkas virus och infektionsvägar man noga känner, går an rätt bra nu för tiden, det har kriget visat — på ett undantag när: de veneriska sjukdomarna —, men denna epidemi tyckes mig lära, att vi icke än i dag gå säkra för fruktansvärda pandemier å la digerdöden: sjukdomen kunde ha varit ändå mera fruktansvärd — och vi stått lika illa rustade. Redan torde spanska sjukan i Sverige ha skördat betydligt flere liv än tuberkulos under ett helt års tid. Hon smög sig på oss under den gamla influensans skyddande förklädnad, och när hon kastade masken, befanns hon vara nästan själva »pesten»; karaktären i varje fall så förändrad, att man har svårt för att känna igen den. — Man talar om invisibelt virus o. s. v. och det är gott och väl — och kanske sant, men x-et, som så många epidemiologer peka på, kvarstår likafullt. Bakterierna äro ju växter, de sjukdomsalstrande — låt mig säga — ogräs. Ena året översvämmas en trakt av maskrosor: Varför? Andra året är ett utmärkt växtår för tistlar. Ena året översvämmas ett samhälle av difteri, ett annat år av scharlakansfeber, ett tredje hela världen av spanska sjukans frågetecken.

Sandviken den 12 december 1918.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

www.books2ebooks.eu